

Скорочена процедура судового слідства за чинним КПК України: суть, мета та умови застосування

Лопанчук Ю.Л.
*викладач кафедри правосуддя та кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Острозька академія»*

Однією з тенденцій розвитку кримінального судочинства на сучасному етапі є спрощення процедури судового розгляду. Вона відображена, зокрема, у Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 р. «Стосовно спрощення кримінального правосуддя». У підпункті 7 пункту А (Судове слідство до і під час слухання справи) зазначеного документу державам рекомендується застосовувати процедуру «угоди про визнання вини», або аналогічні їй. У таких випадках суд повинен мати можливість повністю або частково відмовитись від судового слідства [1]. Шляхом спрощення судового розгляду, у тих чи інших формах, іде низка європейських держав.

Законом № 2533-III «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» від 21.06.2001, а саме змінами ст. 299 та доповненням Кодексу ст. 301-1, було запроваджено спрощений порядок центрального етапу судового розгляду кримінальних справ – судового слідства і в Україні.

Питання диференціації кримінального судочинства, що передбачає спрощення судового розгляду кримінальної справи, не є новим. У тих чи інших аспектах його вирішенням переймалися такі науковці як Р.Д. Аширов, Х.У. Рустамов, Д.Г. Тальберг, В.М. Тертишник, С.С. Циганенко, М.А. Чельцов, М.Л. Якуб.

Оскільки питання суті, мети та умов застосування спрощеної процедури судового розгляду шляхом скорочення судового слідства у вітчизняному законодавстві спеціальному дослідженню не піддавалося, то це і є завданням цієї роботи.

У філософії під суттю (лат. essential [2]) розуміють сукупність природних властивостей і якостей предмета, субстанційне ядро самостійного існуючого [3; с. 692]. Тому, говорячи про суть скороченої процедури судового слідства у кримінальному судочинстві слід з'ясувати, що є основним у такій процедурі, визначальним.

А суть вітчизняної спрощеної процедури судового слідства відображена в самому Законі, зокрема в ч.3 ст. 299 КПК і полягає у частковому дослідженні доказів або їх недосліджені взагалі. Основою такої процедури є звуження головної стадії кримінального судочинства, стадії судового розгляду за рахунок обмеження судового слідства. Якщо сторони погоджуються з усіма обставинами справи, то докази можуть не досліджуватись взагалі, а відразу після читання обвинувального висновку, або і допиту підсудного, якщо останній не відмовляється від дачі показань, відбуваються судові дебати. Отже, факти, які сторонами не оспорується, вважаються такими, що мали місце.

У випадках, коли підсудний обвинувачується у вчиненні декількох злочинів чи у декількох епізодах злочинної діяльності, що мають загальну кваліфікацію, суд може вирішити не досліджувати докази щодо цих злочинів чи епізодів.

Суд має право прийняти рішення про скорочення судового слідства за рахунок відмови від дослідження доказів по справі повністю або про їх дослідження лише в певному, узгодженому зі сторонами обсязі. При цьому закон наділяє суд правом скорочення судового слідства і дає йому можливість у кожному конкретному випадку діяти на власний розсуд, тобто це є його дискреційним повноваженням. Тому спрощення розгляду кримінальних справ залежить як від позиції сторін, так і від розсуду суду.

Скорочення судового слідства відбувається з метою процесуальної економії, яка полягає у меншій затраті процесуальних засобів і часу на розгляд та вирішення окремо взятої кримінальної справи, у здійсненні правосуддя за згодою сторін у більш короткий термін. Побічно це позначається на завантаженості судів.

Умови скороченого слідства у кримінальному судочинстві – це сукупність передбачених КПК приписів, виконання яких дає можливість розглянути кримінальну справу за спрощеною процедурою.

Стаття 299 КПК передбачає такі умови для проведення скороченого судового слідства: 1) відсутність заперечень із боку учасників судового розгляду щодо застосування спрощеної процедури; 2) погодження сторін з фактичними обставинами справи та з розміром цивільного позову; 3) добровільність та істинність їх позицій; 4) переконаність суду у правильності розуміння сторонами обставин, що не оспорується. Ці умови є обов'язковими, а їх недотримання робить проведення скороченого судового слідства незаконним.

Оскільки підсудний має право давати чи відмовитись від дачі показань, це є факультативною умовою скороченого судового слідства. Реалізація ним права на дачу показань з приводу пред'явленого обвинувачення виключає застосування повної скороченої процедури судового слідства.

Відсутність заперечень із боку учасників судового розгляду щодо скорочення судового слідства практично означає, що вони погоджуються з визнанням підсудним своєї вини у вчиненні злочину, фактичними обставинами справи, вказаними у пред'явленому обвинуваченні та розміром цивільного позову.

Під добровільністю позиції підсудного та інших учасників слід розуміти їх ставлення до суті пред'явленого обвинувачення і фактичних обставин справи, основане на справжньому волевиявленні. Жодний фізичний чи психологічний тиск на учасника процесу з метою схилення їх до спрощеної процедури судового розгляду неприпустимий.

При прийнятті рішення про скорочення судового слідства суд повинен переконатися не тільки в добровільності позицій сторін судового розгляду, а й у їх істинності, тобто волі учасника процесу, що базується на їх внутрішньому переконанні.

Отже, скорочена процедура судового слідства – повне або часткове виключення етапу дослідження доказів по справі, що відбувається за рішенням судді за згодою сторін процесу і спрямоване на пришвидшення та спрощення розгляду кримінальної справи.

1. Относительно упрощения уголовного правосудия: Рекомендация № 6 R (87) 18 Комитета министров Совета Европы государствам-членам от 17 сентября 1987 г.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_5e/pg_ifwtol.htm. – п. 6 Розд. 3.
2. [Латинско-русский](http://linguaeterna.com/ru/lexicon/) и русско-латинский онлайн-словарь: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://linguaeterna.com/ru/lexicon/>
3. Новейший философский словарь / Состав. А.А. Прицанов. – Мн.: Издатель В.М. Скакун, 1998. – 896 с.